

## BEKLENEN SAVAŞ SONUNDA (YANLIŞ YERDE!) BAŞLADI

**Mustafa AYDIN**

**Prof. Dr.  
TEPAV-IPRI  
Direktörü ve  
TOBB-ETÜ  
Uluslararası İlişkiler  
Bölümü Başkanı**

Son bir haftadır Güney Osetya’da meydana gelen olaylar sadece bu bölgenin geleceğini değil, fakat SSCB’den bağımsızlığını kazanmış bir kaç devletin egemenliği ve hatta bağımsızlığını ilgilendiriyor. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili’nin 7 Ağustos’ta Oset ayrılıkçılara karşı askeri harekât talimatı vermiş olması, esasen kendi içinde anlamsız bir davranış. Eğer Clausewitz’in “savaş politikanın aracıdır” ifadesine inanıyorsak, Saakaşvili’nin son dönemdeki politika seçimleri ile anlamsız ve hedefe ulaşması neredeyse imkânsız güç kullanımı çok büyük bir politik hata. Fakat şu anda gündemde olan ve odaklanmamız gereken Saakaşvili’nin yönetim hataları değil. Bölge uzmanları zaten uzun zamandır O’nun bu şekilde davranmasını bekliyorlardı; hatta Rus siyasi ve askeri elitleri bunu umut ediyor ve hesaplarını bu anlamsız saldırı anına göre yapıyorlardı. Şu anda yaşanmakta olan durum güreş ya da judoda (ki Putin’in bu sporda karakuşak derecesi var!) sıklıkla görülen tipik bir düşmanı kendi oyununda yenme harekâtı.

Aylardır Abhazya’ya karşı harekete geçmesi olasılığına karşı Batılı danışmanları ve dostlarınca sürekli uyarılan Saakaşvili’nin askeri harekâtı Güney Osetya’da başlatarak aldığı riski farketmemiş olması mümkün değil. Daha iktidarının ilk aylarında Acarya üzerine yürüyerek burayı “özgürleştirirken” gösterdiği risk alıcı tavrını bu sefer Batı’yı (ve NATO’yu) Rusya’yla gerilimine çekerek Gürcistan’a NATO yolunu açmak için kullanmaya çalışıyor olabilir. Tabii Osetya’da başarısız olması durumunda ülkesinin NATO üyeliğini uzun bir süreliğine sekteye uğratacağı da aslında açık. Üstelik başarısız olacak bir askeri operasyonun merkezi Gürcü yönetimine zaten hiç bir şekilde güvenmeyen Oset ve Abhazların Gürcistan’dan belki de tamamen kopmalarına neden olabileceğini de pek çok kişi dillendiriyordu.

### Rusya’nın Planları

Saakaşvili’nin aksine Rus politikasının hedefleri 1992’den bu yana çok sayıda askeri güvenlik ve dış politika doktrininde gayet açık bir biçimde ortaya koyulmuş durumda: Eski Sovyet topraklarında “istikrar ve güvenliğin garantörü olmak”. Soğuk Savaşın ardından küresel ideolojik mücadele yerini bölgesel nüfuz mücadelesine bırakırken, önce Doğu Avrupa ve ardından da Baltık bölgesinde etkinliğini kaybeden Rusya, şimdi bu yaklaşımla Kafkasya ve Ukrayna’da tutunmaya çalışıyor. Üstelik son beş yıldır artan petrol

## BEKLENEN SAVAŞ SONUNDA (YANLIŞ YERDE!) BAŞLADI

fiyatlarıyla ekonomisinin belini doğrultan Rusya, 1990'ların aksine artık bu mücadelede yer alabilecek imkanlara da sahip.

Güçlenen Rusya ile küresel düzeyde pek çok konuda işbirliği (örneğin Kuzey Kore ve İran'a karşı) arayışında olan Batı (özellikle ABD) ise, Rusya'nın "yakın çevre"sindeki endişelerine daha fazla hassasiyet gösteriyor. NATO'nun Nisan 2008 Bükreş zirvesinde Gürcistan'a üyelik davetinde bulunmamış olması ve Zirve'de Rusya'nın gayri resmi etkinliği bu hassasiyeti açık bir şekilde ortaya koydu. Bunun işaretleri zaten uzun zamandır görülüyordu; ama anlaşılan Gürcistan Devlet Başkanı değişen şartları fark edemedi ya da şartları zorlamak istedi.

Saakaşvili'yi tanıyanlar onun ne kadar risk almayı seven bir karaktere sahip olduğunu gayet iyi biliyorlar. Bu özelliklerini bilenlerin başında da uzun süredir Gürcistan'a karşı yüksek gerilim politikası izleyen ve Saakaşvili'yi bu tür bir hataya zorlamaya çalışan Putin geliyor. Özellikle Kosova sonrasında artan Oset ve Abhaz bağımsızlıklarının tanınması taleplerine bu şekilde karşılık vermek istemeyen Rusya açısından Saakaşvili'nin manevrasına askeri karşılık vererek Güney Osetya ve Abhazya'nın orta vadede Gürcistan'a yeniden bağlanmaları ihtimalini ortadan kaldırmak en tercih edilir alternatifti. Putin'in uzun süredir beklediği şans Perşembe günü ayağına geldi. Nitekim Rusya'nın Gürcistan müdahalesine verdiği ani ama düzenli karşılık, askeri operasyonunun hızla gelişimi, kuvvetlerin dağılımı ve bombalanan hedefler bu tür bir karşılık planlamasının uzun zamandır yapıldığını gösteriyor. Tabii planlamanın Abhazya'ya bir Gürcü müdahalesine karşı hazırlanmış olması ihtimali daha yüksekse de, yeni duruma hızla uyum sağlamak pek de zor olmamış gözüküyor.

Ruslar bu müdahaleleriyle sadece Güney Osetya ve dolaylı olarak Abhazya'daki müttefiklerine destek vermediler; aynı zamanda yerel, bölgesel ve küresel düzeyde yeni bir açılım gerçekleştirdiler. Bölgesel düzeydeki gelişmeler bu coğrafyada etkinlik peşinde olan ve ülkeye ciddi yatırımlar yapan Türkiye'yi de elbette yakından ilgilendiriyor. Gürcistan sadece Türkiye'nin sınırında bir devlet değil. Aynı zamanda hem Türkiye hem de Batı için önemli bir enerji geçiş bölgesi. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğal gaz bağlantıları SSCB sonrasında Doğu-Batı yönünde Rusya'nın kontrolü dışında kalan tek anlamlı enerji hattını oluşturuyor ve her ikisi de Gürcistan'dan geçiyor. Eğer bu hatlar sabotajlara ya da Rusların müdahalelerine açık hale gelirse, o zaman özellikle Avrupa için enerji çeşitlendirmesi ve güvenliğinden konuşmak anlamsızlaşır. Türkiye için de Kafkasya ötesine uzanma hayalleri temelsizleşir.

Gürcistan Rusya için aynı zamanda Azerbaycan'a baskı uygulamak ve bölgede izole olmuş müttefiki Ermenistan'a ulaşmak için de önemli. Bunun da ötesinde Ruslar kuzey Kafkasya'daki otonom bölgelerini (Çeçenistan ve diğerleri) tarih boyunca ancak güney Kafkasya'yı denetleyebildikleri dönemlerde kontrol altında tutabilmişlerdir. Rus siyasi ve askeri elitlerinin Güney Osetya ve Abhazya'da tutunma çabaları bu pencereden bakıldığında daha anlamlı hale geliyor.

Öte yandan, bu politika Gürcistan'ın NATO'ya girişini engelleme ve dolayısıyla NATO'yu Kafkasya'dan uzak tutma hedefine de hizmet ediyor.

## BEKLENEN SAVAŞ SONUNDA (YANLIŞ YERDE!) BAŞLADI

Sadece topraksal açıdan bakıldığında, bu bölgeler Gürcistan için Rusya'ya olduğundan çok daha önemli. Bu nedenle Gürcistan bağımsızlığından beri Rusya'nın rehinesi olmuş durumda. İşte Saakaşvili'nin Osetya'ya askeri operasyon başlatma riski göze alarak kırmaya çalıştığı zincir bu. Tabii başarısızlığın Gürcistan'ı şimdiye kadar olduğundan çok daha zayıf bir konuma oturtacağı açık ve bugün itibariyle daha büyük bir olasılık olarak gözüküyor.

Kafkasya'nın ötesine uzandığımızda ise, Rusya'nın Gürcistan'a yönelik tavrı (sadece Oset yönetimine destek olmak veya Güney Osetya'ya giren Gürcü askerlerini çıkartmakla yetinmeyip, ülkenin geri kalanındaki askeri havaalanları ve tesislerini de bombalayarak Gürcistan'ın son yıllarda da geliştirdiği askeri gücünü tahrip etmesi), Gürcistan gibi NATO üyesi olmak isteyen ve bu nedenle sık sık Rusya'yla gerginlik yaşayan Ukrayna'ya da ciddi bir mesaj. Her ne kadar Ukrayna, Gürcistan gibi topraksal bir ayrılık savaşı yaşamadıysa da, Kırım konusunda Rusya'la bir gerginlik yaşanması olasılığı hala canlı. Rusya Kırım'da Ukrayna'nın egemenliğini 1997'de kesin olarak tanıdı ama Bükreş Zirvesi öncesinde Putin ve diğer üst düzey Rus yetkililer, Ukrayna'nın "dost" bir ülke olmaktan çıkması (yani NATO'ya üye olması) halinde, Kırım'ın geleceği konusunun yeniden açılabileceğini bir kaç kere hatırlattılar.

Benzer şekilde topraklarında ayrılıkçı bir harekete evsahipliği yapan Moldova da bu operasyondan kendi derslerini çıkartıyor olsa gerek: Eğer Moldova Transnistria bölgesinde Rusların desteğiyle ayakta duran ayrılıkçıları tekrar ülkesine katmak istiyorsa Rusya'yla iyi geçinmek, yani NATO ve AB'den uzak durmak zorunda. Tabii Rusya bölgede sahip olduğu siyasi gücünü, hemen her kış Ukrayna örneğinde gördüğümüz üzere, enerji tekeliyle de destekleme imkânına sahip.

Kısaca Rusya'nın bölgesel hedefleri gayet açık: Gürcistan örneğini kullanarak komşularına "bu bölgede huzur ve güvenin sağlanması için Rusya'nın tatmin edilmesi şarttır ve zor durumda kaldığınızda NATO yardımınıza gel(e)mez" mesajını vermek istiyor. Aynı zaman da NATO'ya da son üye adaylarının ne kadar parçalanmış, tehlikeli ve riskli olduklarını göstermeye çalışıyor. Tabii herkese kendi çevresindeki "çıkarlarını" korumada 1990'larda olduğundan çok daha farklı bir pozisyonda olduğunu göstermek arzusu da cabası. Sonuç olarak, büyük resme baktığımızda Rusya'nın hedefi gayet açık: Yakın çevresinde Rusya'nın Putin'in ifadesiyle "bir numara" olduğunu göstermek.

### Gürcistan'ın Geleceği

Bu operasyon uzun süredir Gürcistan'da fısıltıyla konuşulan bir başka konuyu da toz duman yatıştığında dünya gündemine taşıyacak: Gürcistan'da Gül Devrimi sona erebilir çok oluyor ve Saakaşvili ABD'li dostlarının göstermeye çalıştığı kadar demokrat bir lider olmayabilir.

ABD bir kaç yıl önce Gül Devrimi örneğinden hareketle Rusya'nın etrafında kendine dost demokratik yönetimler oluşturabilme, hatta bunları Rusya'nın kendisine taşıma umuduna sahipti. Ama bugün artık suyun akışı tersine dönmüş durumda; Putin'in Rusya'sında başlayan otoriterliğe dönüş diğer

## BEKLENEN SAVAŞ SONUNDA (YANLIŞ YERDE!) BAŞLADI

bölge ülkelerini de etkilemeye başladı. Otoriter lider modeline dönüş beraberinde güce yapılan vurguyu da getiriyor. O kadar ki Gürcistan örneğinde bugün artık ayrılıkçı bölgelerini zorlama yöntemlerle de olsa yeniden kontrol altına alma hakkını değil, bu hakkı olsa bile bunu kullanmasının gücü çerçevesinde anlamlı olup olmadığını tartışıyoruz. Son bir haftadır Osetya’da olanlar bunun sadece anlamsız değil, aynı zamanda orta vadede imkânsız olduğunu da gösterdi.

Güney Osetya’daki gelişmelerin yakın dönemde Gürcistan için ciddi siyasi yansımaları olacağı açık. Bir kere, Gürcistan’ın uzun süredir bütçesinden ciddi paralar ayırarak, dış yardımlar alarak oluşturduğu ve Irak’a göndererek de tecrübe kazandırdığı ordusunun Güney Osetya (ve muhtemelen Abhazya) için fazlasıyla yetkin ama arkalarındaki Rusya için pek de anlamlı olmadığı anlaşıldı. Bu operasyonla Gürcistan en son kertede kullanması gereken askeri operasyon kozunu erkenden ve sonuç alamayacak bir şekilde kullanarak ayrılıkçı bölgelerini zorla geri kazanma ihtimalini uzun süreliğine rafa kaldırdı. Gürcistan’ın yeterli planlama yapmadan savaşa giriştiği, en iyi eğitilmiş ve donanımlı 2000 askerini görevli oldukları Irak’tan çatışmalar başladıktan sonra umutsuzca geri getirme çabasında açıkça görülebilir. Bu aşamadan sonra, Gürcistan’ın birlik için bir kere daha zorlama yöntemini denemesi için uzunca bir süreye ihtiyacı olacak.

Öte yandan, bu operasyondan sonra Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü korumak daha da zorlaştı. Abhaz ve Osetler zaten hiç bir şart altında Gürcistan’a yeniden katılmak istemiyorlardı. Fikir değiştirmelerini sağlayabilecek tek şey uzun vadeli, sabırlı ve birliğin faydaları ile Gürcülerin iyiniyetini göstermeye yönelik bir güven artırıcı önlemler süreci ve bu süreci tatlandırarak ekonomik ve siyasi avantajlar sunulmasıydı. Askeri operasyon bu alternatifin en azından şu anda Tiflis yönetiminin aklında olmadığını ortaya koyarak, ayrılıkçıların elini bir ker daha güçlendirdi. Üstelik son aylarda pek çok uluslararası sivil girişim tarafından temelleri atılmaya çalışılan ve taraflar arasında güven tesisini hedefleyen hükümetler dışı diyalog mekanizmalarına da darbe vurdu.

Şu anda Gürcistan’da halk ve muhalefet büyük düşman Rusya karşısında birleşmiş gözüküyor, ama bir kaç hafta içinde toz duman yatıştığında, bu plansız ve nihai analizde başarısız operasyonu başlatanların bunun siyasi hesabını vermeleri gerekecek. Kuşkusuz ki acil Rus tehdidi ortadan kalktıktan sonra bugün sessiz kalan Gürcü muhalefeti Saakaşvili yönetimine karşı seslerini yükseltecekler. Gül Devriminin ardından iktidara geldiğinden beri Gürcistan’ın toprak bütünlüğünün yeniden tesisini kişisel politikası haline getiren Saakaşvili için bu başarısızlık zor günlerin başlangıcına işaret ediyor. Diğer nedenlerin yanı sıra, aynı konudaki başarısızlık önce 1990’larda Gürcistan’ın ilk devlet başkanı Gamsakhurdia’yı ardından da 2004’de Shevardnadze’yi görevinden etmişti. Acaba şimdi sıra Saakaşvili’ye mi geldi?

### Batı'nın Zafiyeti

Olanlar, Gürcistan'ın yanı sıra, Batı'nın çatışma çözümü yöntemlerinin ya da Kafkasya'daki politikası(zlığı)nın işe yaramadığını da gösterdi. Bölgedeki hemen tüm ayrılıkçı girişimlerin arkasındaki esas destek olan Rusya'nın varlığı AGİT'i ve onun çatışma çözme girişimlerini anlamsızlaştırırken, AB'nin altı aylık dönemlerle atanan yetkisiz ve parasız Kafkasya Özel Temsilcisi hemen hiç bir ilerleme kaydedemedi. ABD'nin renkli devrim süreçleri, 11 Eylül sonrasının hızlı ve zorlayıcı gündemine yenik düşerken, NATO'un zaten klişe ifadeler ötesinde bölgede sorunların çözümüne yönelik bir girişimi hiç olmadı. Üstelik Bükreş'te Gürcistan'a üyelik daveti yap(a)mayarak NATO, bu ülkeyi Kafkasya'da Rusya'ya karşı yalnız bıraktı. Bir anlamda Batı, Gürcistan'da Kosova'nın diyetini ödedi.

Bu durumda bugün sorulması gereken asıl soru Osetya'da ne yapılabilirdiği değil – zaten kısa sürede eski sınırlarda bir ateşkese ulaşmak ve Abhazya ve Osetya'yı bağımsızlık iddialarında daha da güçlenmiş bir konumda bırakmaktan başka bir çare gözükmüyor. Sorulması gereken soru, Batı'nın Rusya'yla ilişkilerinin geleceğinden ne beklediği ve bu ilişkileri nasıl şekillendirmesi gerektiği. Eğer Rusya Batı için hala önemliyse (ki bunca enerji kaynağını kontrol eden bir gücün önemli olmaması düşünülemez bile), o zaman onun hassasiyetlerine öncelik vermek doğal olacaktır. Ancak, Kosova örneğinde Rusya'nın açık itirazlarına rağmen bildiğini okuyan Batı, daha ne kadar Rusya'yı “yakın çevresinde” rahat bırakarak yatıştırmaya çalışacak? Bunun bölge halklarına maliyeti ve şiddet kullanarak nüfuz bölgeleri oluşturulabileceği mesajı verilmesinin uzun vadeli sonuçları neler olacak?

### Türkiye Ne Yapabilir?

Gürcistan Türkiye açısından birinci dercede stratejik öneme sahip bir ülke. Sadece BTC ve BTE boru hatları bu ülkeden geçmiyor; Gürcistan aynı zamanda kurulmakta olan Kars-Tiflis demiryolu bağlantısı ile Türkiye'nin Orta Asya ve daha ötesinde Çin'e uzanımını kolaylaştıracak ülke konumunda. Ayrıca Türkiye'nin bu ülkede ciddi ekonomik ve siyasi yatırımları var ve Gürcistan, Türkiye için çok önemli bir başka ülkenin (Azerbaycan'ın) doğrudan Rus baskısına maruz kalmasının önündeki son engel. Üstelik Tiflis-Bakü hattı Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında Kafkaslarda kurabildiği önemli ve korunması gereken bir etkinlik hattına işaret ediyor. Tüm bunların ötesinde çok sayıda Gürcü ve Kafkas kökenli Türk vatandaşının varlığı, Türkiye'nin bu ülkede olan bitenlere bigane kalamayacağını gösteriyor.

Yine de Türkiye son yıllarda genel olarak Kafkasya'da ve bu örnekte Gürcistan'da çok sessiz ve hareketsiz. Gürcistan örneğinde hemen herkes (Gürcüler, Abhazlar, Osetler, Batılı diplomatlar, uluslararası sivil toplum örgütleri ve hatta zaman zaman liberal eğilimli Ruslar) Türkiye'nin neden bu ülkenin sorunlarına daha etkin bir şekilde müdahil olmadığı soruyorlar. Bölgeden uzakta yer alan çeşitli ülkeler resmi ya da gayri-resmi pekçok girişimle Gürcülerle Abhaz ve Osetleri biraraya getirmeye çalışırken, yanbaşında kendisi için bunca önemli olan ve toprak bütünlüğünü resmi

## BEKLENEN SAVAŞ SONUNDA (YANLIŞ YERDE!) BAŞLADI

politikası olarak ilan etmiş olduğu bir ülkeye karşı Türkiye'nin bu kadar uzak kalması anlaşılır değil.

Türkiye'nin hareketsizliğinin nedenleri bir başka yazının konusu olacak kadar karmaşık ve ayrıntılı. Ama şu anda yapılması gereken ortaya çıkan olumsuz durumdan hem Türkiye'nin bölgede yeniden aktif olmasını sağlayacak, hem de herkesin en umutsuz olduğu bir anda tarafları biraraya getirebilecek yeni bir imkân geliştirmek. Acaba Filistin'de "Barış için Sanayi" sloganıyla çatışma bölgesinin ortasında bir endüstri bölgesi kurarak umutları yeşerten TOBB gibi sivil toplum kurumları ya da son aylarda Suriye ve İsraili yetkilileri dolaylı görüşmeler için defalarca Türkiye'de bir araya getirerek arabuluculuğa soyunan siyasi ve diplomatik çevreler, Türkiye'nin yanı başında, her an konuşabileceği ve ulaşabileceği kitlelere sahip olduğu Gürcistan'da umutları yeşertecek bir şeyler geliştiremezler mi? Neden olmasın?